

6. Craig S. E. Trauma-sensitive schools: Learning communities transforming children's lives. New York : Teachers College Press, 2016. 168 p.
7. Walkley M., Cox T. L. Building trauma-informed schools and communities. Children & Schools. 2021. Vol. 35(2). P. 123-135.
8. UNICEF. Trauma-informed education guidance. – 2022.
9. Ministry of Education of Ukraine. Рекомендації щодо психолого-педагогічної підтримки учнів в умовах

БАЛАНС МІЖ БЕЗПЕКОЮ ТА ЯКІСТЮ: АНАЛІЗ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ ЩОДО ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Гриценко Л.І. (ORCID ID: 0000-0002-0055-2185),
Імшенецька І.А. (ORCID ID: 0009-0009-6037-346X)

Анотація: У статті досліджено трансформації громадської думки (ГД) щодо освіти в Україні під впливом військової агресії. Основний акцент зроблено на психологічному конфлікті між домінуванням імперативу безпеки та необхідністю підтримувати академічну якість освіти. Розглянуто роль ГД як критичного інструменту налагодження ефективного діалогу з суспільством, моніторингу безпеки навчального середовища, оцінки ефективності дистанційного навчання та легітимності освітньої політики.

Ключові слова: громадська думка, безпека освітнього середовища, якість освіти, дистанційне навчання, довіра, діалог, психологічні трансформації, війна.

Повномасштабна війна кардинально змінила освітнє середовище, перетворивши його на інститут, який функціонує в умовах високої невизначеності та постійної загрози. Психологічний вимір цих змін відображається і у громадській думці, де на перший план виходить конфлікт між прагненням базової безпеки (що є імперативом виживання) та необхідністю підтримувати академічну якість освіти (розвиток). Громадську думку щодо освіти, досвід взаємодії з якою мають понад дві третини населення країни, М. Слюсаревський вважає не лише відображенням, але й чинником суспільних

перетворень [4, с. 71]. У цьому контексті дослідження динаміки громадської думки стає критично важливим інструментом налагодження діалогу з суспільством та забезпечення стійкості освітньої системи [1].

Огляд наукових праць, освітніх дискусій в ЗМІ, матеріалів сайтів освітянських установ і змісту дискусійних майданчиків дозволяють узагальнити тенденції в ставленні до освіти, серед яких:

- 1) Зниження у суспільній свідомості пріоритетності освіти:
 - a) значна частина суспільства може сприймати освіту як менш важливу чи другорядну цінність порівняно з воєнним часом через першочергові потреби виживання, безпеки та економічні проблеми;
 - b) сумніви у цінності та актуальності здобутої освіти в умовах воєнного чи післявоєнного відновлення.
- 2) Негативне сприйняття безпеки освітнього процесу:
 - a) серед батьків і громадськості спостерігається високий рівень тривожності та страху щодо фізичної безпеки дітей та студентів під час очного навчання (ризиків обстрілів, повітряних тривог);
 - b) посилюється суспільний тиск на адміністрацію та педагогів щодо організації виключно безпечних форм навчання (дистанційне навчання, облаштування укриттів, підземні заклади), навіть якщо це шкодить якості освітнього процесу, хоча має місце і контрверсійна думка.
- 3) Недооцінка якості дистанційної та змішаної освіти:
 - a) дистанційне чи змішане навчання, яке стало домінуючим у багатьох регіонах, батьки та педагоги не вважають повноцінною заміною традиційного «очного» формату;
 - b) багато критики щодо технічного забезпечення, методик та ефективності освітнього процесу в умовах постійних перебоїв з подачею електроенергії та в умовах стресу.
- 4) Сприйняття освітнього процесу як додаткового стресового фактора:

- a) батьки та суспільство можуть сприймати вимоги та навантаження освітнього процесу як надмірні або неадекватні в умовах психологічної травматизації дітей та педагогів;
 - b) запит на спрощення програм, зниження вимог, більшу психологічну підтримку вступає в конфлікт із необхідністю і вимогою тих же батьків підтримувати стандарти освіти.
- 5) Конфлікт очікувань між внутрішньо переміщеними особами (ВПО) та приймаючими громадами:
- a) розбіжності у поглядах на адаптацію освітніх програм, навантаження та особливості навчання дітей ВПО іноді провокують напругу у громадах;
 - b) освітні пільги чи особливі умови для дітей, які постраждали від війни, іноді сприймаються, як несправедливість щодо інших.

Щорічні опитування Інституту соціальної та політичної психології НАПН України та Асоціації політичних психологів України, котрі за ініціативою директора Інституту М.М. Слюсаревського проводяться з 2014 року, дозволяють конкретизувати основні психологічні проблеми, які проявилися в час широкомасштабної війни, котрі стосуються громадської думки щодо освіти [2-6].

По-перше, імператив безпеки стає домінантним вектором трансформації громадської думки щодо освіти. Психологічна потреба в базовій безпеці, спричинена обстрілами та загрозою життю, стала домінуючою у суспільному запиті до освіти. Громадська думка вимагає від освітніх інституцій не лише надання знань, але й забезпечення фізичного та психологічного благополуччя учасників освітнього процесу (ОП). Переорієнтація суспільного запиту з академічної якості на фізичну та психологічну безпеку учасників навчання є однією з найяскравіших трансформацій ГД. Опитування фіксує високу тривожність щодо гарантій безпеки: за даними опитування ІСПП НАПН України в жовтні 2024 р. лише 44,5% респондентів позитивно оцінили готовність освітніх закладів до нового навчального року. Це на 17,1 % нижче показників мирного часу, що свідчить про глибокий суспільний скептицизм щодо гарантій безпеки.

Особливо показово, що найбільший песимізм спостерігається серед широкої громадськості (респонденти без дітей у школі – 36,8% позитивних оцінок), демонструючи, що страх за безпеку виходить за межі безпосереднього досвіду батьків.

Громадська думка також відображає сприйняття оффлайнного освітнього процесу як додаткового джерела стресу. Батьки висловлюють значну тривожність щодо очної форми навчання через ризики обстрілів. Негативні зміни в ГД, зафіксовані ще під час ковідних локдаунів, мали здебільшого психологічний характер, що вимагає інтенсифікації діалогу для пояснення кроків, які реально здійснюються державою задля вирішення негативних тенденцій. У цьому контексті медіаосвіта та критичне ставлення до джерел інформації (Найдьонова Л.А., Базь Л. О.) є важливими для подолання інформаційної тривоги та формування психологічної стійкості.

Громадська думка українців приймає дистанційні та змішані формати як необхідний компроміс для забезпечення безпеки, але висловлює сумніви щодо їхньої академічної ефективності, що актуалізує проблему освітніх втрат. У закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) після початку широкомасштабної агресії домінує змішаний формат (на кінець 2024 року -41,2%), а дистанційне навчання залишається значущим (48%). Хоча дистанційні формати приймаються, 46,1% респондентів в жовтні 2024 року загалом оцінили результати навчання під час війни як негативні.

Розбіжності у сприйнятті ефективності навчання між суб'єктами ОП є особливо показовими для розуміння дисбалансу: батьки частіше висловлюють негативні оцінки (44,9% негативних), тоді як педагоги демонструють більш оптимістичні результати (55,5% позитивних оцінок) (Таблиця 1). Така диспропорція підкреслює необхідність коригування освітніх практик з огляду на реальні потреби учнів та очікування батьків. Батьки як важливий, але виснажений тривалою стресовою ситуацією воєнного стану, ресурс підтримки дітей потребують цільової психологічної допомоги, що має бути інтегровано в соціально-психологічні технології діалогу.

Ключові показники громадської думки щодо освіти у жовтні 2024 р.

Показник	Позитивні оцінки	Негативні оцінки	Коментар
Готовність освітніх закладів до нового навчального року	44,5%	55,5%	На 17,1 п.п. нижче за мирний час
Оцінка результатів навчання (батьки)	55,1%	44,9%	Батьки песимістичніші
Оцінка результатів навчання (педагоги)	55,5%	44,5%	Педагоги оптимістичніші
Прозорість процедур вступу (успішні абітурієнти)	47,4%	52,6%	Поляризація сприйняття
Прозорість процедур вступу (невступники)	0%	100%	Повна недовіра
Інформованість щодо змін у вступі та профілізації школи	<50%	—	Інформаційний вакуум
Застосування змішаної форми навчання	41,2%	—	Домінуючий формат
Застосування дистанційної форми навчання	48%	—	Необхідна для безпеки

Результати опитування в жовтні 2024 року зафіксували кризу довіри, що тим більше посилює потребу діалогу в легітимізації освітньої політики.

ГД фіксує гострі соціальні виклики, які посилюють проблему недовіри та ускладнюють легітимізацію освітньої політики. Довіра з боку громадян є ключовим чинником підтримки освітніх перетворень. Однак, ГД виявляє глибоку поляризацію сприйняття прозорості процедур вступу: лише 47,4% сімей абітурієнтів, які успішно вступили до ЗВО, оцінюють прозорість позитивно, тоді як серед сімей невступників цей показник дорівнює 0% (повна недовіра). Така ситуація вимагає діалогу не з позиції всезнаючого «зверху», а через прийняття і обговорення існуючих уявлень, їхнє збагачення і трансформацію.

Також спостерігаємо в 2024 році несформованість громадської думки щодо використання вступу до ЗВО як засобу уникнення мобілізації. Ця ціннісна дилема, поряд із недостатньою обізнаністю громадян про реформи (<50%

обізнаних), створює інформаційний вакуум і живить недовіру. У цьому контексті моніторинг ГД дозволяє враховувати настрої громадян в коригуванні управлінських рішень, що сприяє збільшенню довіри за рахунок ефекту «вислуховування» та своєчасному впровадженню заходів інформаційного та роз'яснювального характеру (Гриценко Л.І., Імшенецька І.А.). Водночас довіра до керівництва шкіл у 65% респондентів залишається ресурсом для впровадження змін.

Дослідження ГД в умовах війни виконують не лише діагностичну, але й прогностичну та терапевтичну функцію, критично впливаючи на ключові аспекти функціонування освіти.

Так, в освітній політиці вони надають оперативний зворотний зв'язок щодо легітимності рішень (наприклад, формат навчання, зміни до вступу). Дослідження ГД є запобіжником інституційної кризи довіри, виявляючи найгостріші точки суспільного невдоволення (як-от зниження довіри до МОН).

В сфері безпеки освітнього середовища - дозволяють валідувати рівень тривожності та ідентифікувати конкретні джерела страху (недостатня кількість укриттів, небезпечні маршрути) з погляду батьків та учнів. Це забезпечує цільове спрямування ресурсів не лише на фізичну, але й на психологічну безпеку.

Для подолання освітніх втрат - вимірюючи суспільне сприйняття якості дистанційного навчання, дослідження допомагають встановити соціальну вагу освітніх втрат. Вони можуть виявити рівень мотивації до навчання та здатність батьків компенсувати ці втрати.

Щодо добробуту учасників освітнього процесу - дослідження ГД фіксують рівень інформаційної тривоги, оцінку власного добробуту в умовах тривалої агресії, психологічне виснаження, конфлікти очікувань тощо. Це дає змогу розробляти адресні програми психологічної підтримки та «інформаційної абілітації та реабілітації».

Висновки та перспективи

Громадська думка в умовах війни виступає ключовим інструментом адаптивного управління системою освіти, функціонуючи як стратегічний

компас. Вона дозволяє оцінювати ефективність реформ, забезпечувати безпеку освітнього середовища та підтримувати психологічний добробут учасників ОП. Моніторинг ГД дозволяє цілеспрямовано спрямовувати ресурси на фізичну та психологічну безпеку (наприклад, реагуючи на 44,5% негативних оцінок готовності) та ініціювати програми компенсації освітніх втрат, що є необхідною умовою для відновлення якості.

Дані моніторингу ІСПП свідчать, що баланс «Безпека–Якість» залишається напруженим, але суспільство готове приймати компромісні формати навчання, прагнучи зберегти розвитковий потенціал освіти.

Подальші дослідження ГД можуть концентруватися на кількісному та якісному аналізі ціннісного балансу між безпекою та якістю, довгострокових наслідках дистанційного навчання, а також на моніторингу ефективності психологічної підтримки та рівня інформаційної стійкості. Таким чином, ГД сприяє не лише виживанню, а й поступовому відновленню розвиткового потенціалу галузі через стратегічне поєднання безпеки та якості, засноване на ефективному діалозі та довірі.

Список використаних джерел

1. Гриценко Л.І., Імшенецька І.І. Дослідження динаміки громадської думки щодо ситуації в освіті як інструмент налагодження ефективного діалогу з суспільством. *Актуальні проблеми психології навчання в сучасній соціокультурній ситуації*: збірник матеріалів наукових доповідей круглого столу, присвяченого творчій спадщині І. О. Синиці (м. Київ, 11-12 квітня 2024 року). Київ: Ін-т психології ім. Г.С. Костюка, 2024. С. 47-52. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741514>
2. Проблеми освітньої галузі у дзеркалі громадської думки : Довідковий бюлетень. Вересень ' 2021. За ред. М. М. Слюсаревського ; Упоряд. Л. П. Черниш. К., 2021. 44 с. URL : https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2022/02/prosg_dzgd21.pdf
3. Проблеми освітньої галузі у дзеркалі громадської думки : інформаційний бюлетень (жовтень 2024 р.) / Микола Слюсаревський, Світлана Чуніхіна, Любов Базь, Людмила Черниш. Кропивницький : Імекс -ЛТД, 2024. 43 с. <https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/1bul102024.pdf>
4. Слюсаревський М. М. Громадська думка і горизонти освіти . Київ : Талком, 2024. 352 с. URL : <https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2024/04/SlusarevskyNon2024.pdf>

5. Слюсаревський М. М. Соціальна ситуація в Україні: особливості відображення трансформаційних процесів у громадській думці (2014–2018) : довідник / Гуменюк О. І., Дворник М. С., Черниш Л. П. ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Київ : Талком, 2019. 272 с. URL :

СУЧАСНИЙ ПІДРУЧНИК ОЧИМА ВЧИТЕЛІВ (РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ)

Дзюбко Л.В. (ORCID ID: 0000-0002-1972-3482)

Бучма В.В. (ORCID ID: 0000-0001-6163-0223)

Анотація. У статті проаналізовано результати опитування вчителів, що було проведено з метою визначення їх уявлень про сучасний підручник. Опитування засвідчило, що підручник для вчителів залишається основним інструментом навчання, передусім як джерело систематизованої інформації та засіб розвитку мислення учнів. Разом з тим виховна й комунікативна функції реалізуються недостатньо. Серед проблем виокремлюються перевантаженість матеріалом, застарілі відомості та обмеженість у завданнях, що формують мотивацію й самостійність. Вчителі наголошують на необхідності осучаснення підручників, інтеграції цифрових ресурсів, створення цікавих і різнорівневих завдань. Найбільш збалансованими оцінюються підручники для початкової школи, тоді як середня й старша школа потребують значного доопрацювання. Ідеальний підручник, на думку педагогів, має бути інтерактивним, гнучким, технологічно підтриманим і спрямованим на розвиток учнів.

Ключові слова: ключові компетентності, навчальна література, опитування, підручник, функції підручника.

Розробка та впровадження навчальної літератури нового покоління є однією з ключових умов успішного втілення реформи Нової Української школи, створення сучасного й ефективного освітнього простору. Вдосконалення якості навчальної літератури є одним з вагомих засобів підвищення якості загальної середньої освіти. Зараз у вчителів є можливість здійснити вільний вибір підручника, який найбільшою мірою співзвучний їх стилю викладання, власним